

Text: Viktória Citráková, Jakub Liška

HaDivadlo věnovalo 47. sezonu (2021/2022) nerůstu. Ten přitom nebyl tématem nových inscenací, jak bývá u divadelních sezon obvyklé. Umělecké vedení se rozhodlo aplikovat nerůstové principy přímo v rámci fungování HaDivadla – zaměřit se na péči o stávající repertoár, na delší přípravu inscenačních projektů, na průzkum a rozšiřování diváckých zážitků. Zároveň však v této sezoně měly premiéru inscenace, které se odkládaly kvůli protikoronavirovým opatřením. Od září do prosince 2021 tak měly premiéru ještě tři nové inscenace a program „nerůstový“ začal až v lednu 2022.¹

Jednalo se tedy o sezonu, v níž se repertoárové divadlo pokusilo na půlku sezony změnit způsob svého fungování. Protože však o průběhu tohoto experimentu referovalo pouze vedení divadla, rozhodli jsme se pro CEDIT zmapovat, jak tento nerůstový experiment pocítovali jeho pracovníci a pracovnice na různých pozicích, a popsat tak kolektivní zkušenost, kterou HaDivadlo v této sezoně získalo.

Následující text vychází z devíti rozhovorů s lidmi pracujícími na různých pozicích v HaDivadle.² Rozhovory trvaly od deseti do třiceti minut a probíhaly během září a října 2022. Zaměřovaly se na to, jak dotyční na uplynulou sezonu vzpomínají a co si z ní odnášejí do své profesní praxe.

1 Podrobně celou sezonu reflektuje vedení HaDivadla na svém tumburu v textu *Předtucha radosti*. https://hadivadlo.tumblr.com/post/693771339713183744/p%C5%99edtucha-radosti-reflexe-ner%C5%AFstov%C3%A9-sezony?fbclid=IwAR0bgkun5XEhtB5GP2urwaZYvjoDx8RPhAIS0XwOnQUyD6_GcXGphHCEni4

2 Jednalo se jak o zaměstnance (lidi s úvazkem), tak i o lidi pracující pro divadlo na dohodu.

Růst nerůst v HaDivadle

Pocíťovaná míra změny

Já jsem si myslel-a, že to bude větší nuda...
Odpovídající 4

Dost mě bavilo, že divadlo začalo fungovat víc jako platforma...
Odpovídající 6

Bylo to fakt strašně náročný. [...] Uf, že jsme zase v tom normálním provozu, protože to bylo strašně náročný na čas a na nějakou mentální kapacitu.
Odpovídající 8

Na každého v HaDivadle dolehla nerůstová sezona jinak podle toho, jakou pracovní pozici v něm zastává. Nerůstový experiment tak pracovníky a pracovnice zasáhl poněkud nerovnoměrně. Herci a herečky měli oproti běžné sezoně méně každodenní práce, protože v nerůstové části sezony neprobíhalo pravidelné každodenní zkoušení nové inscenace. Na druhé straně před některými stály nové výzvy v podobě vytváření speciálních intervencí do existujícího repertoáru. Naopak pracovníci a pracovnice na pozicích v zázemí divadla vykonávali stejnou práci jako dosud, často jen v intenzivnější míře.

Lidé, s nimiž jsme hovořili, se shodovali, že nejzásadněji se změnilo množství práce a její hustota. Četnost intervencí byla podle odpovídajících z dlouhodobého hlediska neudržitelná. Jednak kvůli náročné organizaci a přípravě, jednak kvůli náročnosti komunikace programu směrem k publiku, který vyžadoval aktivnější a kreativnější marketing. Bylo totiž náročné propagovat program, jehož podoba se dotvářela do poslední chvíle. Většinou bylo těžké vůbec identifikovat, na co divadlo publikum zve, a vyhnout se při tom opakování slova „intervence“.

Někteří pracovníci a pracovnice vyslovovali i pochybnost nad tím, zda vůbec publikum o takový typ programu stálo. Podle nich publikum spíše zajímá divadelní zážitek a samotný program intervencí je nemusel vůbec zaujmout či je mohl minout. Mezi odpovídajícími panovala spíše shoda na tom, že pro publikum nerůstová sezona nemusela představovat tak signifikantní změnu jako pro lidi pracující v divadle. Publikum totiž do divadla vždy přichází na „něco nového“, ať už se jedná o inscenaci hranou pravidelně, nebo o jednorázovou intervenci. A že intervence je výsledkem nějakého jiného, inovativního tvůrčího přístupu nemusí být pro publikum vždy zjevné.

Odpovídající tak na nerůstovou sezonu a změny, které přinesla, vzpomínají různě. Některým změnila pohled na svět a uspořádala hodnoty. Uvádějí, že se více zajímají

o rodinu nebo že více odpočívají. Pro pracovníky a pracovnice v zázemí je spíše charakteristický pocit úlevy, že se vrátili do běžného provozu s jeho předvídatelnějším rytmem. Přitom však uvádějí, že nyní spatřují nerůstový potenciál právě v repertoárovém divadle, kde se k inscenaci vrací víckrát a tím se zvyšují šance najít v ní něco nového. Pracovníci a pracovnice napříč divadlem se pak shodují, že bylo zajímavé vyzkoušet jiné přemýšlení o dramaturgii a organizaci tvorby divadla, avšak ke skutečnému nerůstovému fungování podle nich povede ještě dlouhá cesta.

Vztah k vytvářenému programu

Ono se zdá, derniéra, něco jde pryč... ale i do toho šlo hodně energie. [...] Bylo to osm dní, a to hodně lidem zůstalo v paměti. [...] Zbralo to nakonec strašně moc emoční energie. [...] Hodně se to řešilo, hodně se o tom mluvilo, hodně se to prožívalo.
Odpovídající 8

S těma derniérami to dává smysl, měli jsme strašně moc představení.
Odpovídající 6

Pomáhal-a jsem s jednou intervencí [...] a pak jsem šel-šla jako účastník-účastnice. A to bylo moc fajn, to jsem si užil-a.
Odpovídající 7

Zatímco vůči publiku byla nerůstová sezona HaDivadla komunikována jako zastavení produkce nových děl a hlubší invenční zásah do stávajícího repertoáru, pro pracovníky a pracovnice divadla měla především charakter redukce stávajícího repertoáru a vymýšlení jednorázových projektů.

Ve vztahu k derniérami stávajících inscenací zaznamenal smutek, který loučení s nimi provázel. V lednu roku 2022, kdy oficiálně začal program nerůstové sezony, mělo HaDivadlo na repertoáru dvacet jedna inscenací. Na konci června už jich bylo jen třináct. Osm dní znamenalo osm rozlučkových večírků, osm „naposled“ krásných večerů, které se už nikdy nebudou opakovat. Takové množství loučení znamenalo silný emoční zásah napříč celým divadlem. V rozhovorech se opakoval smutek například nad Woyzeckem či nad '68 a že na repertoáru místo nich zůstávají inscenace, které se současným dramaturgickým nastavením divadla nekonvenují.

Zároveň ale derniéry některých inscenací znamenaly úlevu, především pro pracovníky a pracovnice v zázemí divadla,

protože některé inscenace byly spojeny s řadou praktických problémů. Některé dekorace překážely při reprízách jiných inscenací. Další inscenace zase spoléhaly na nespolehlivý či již zastaralý systém přenosu videa. Stejně tak respondenti a respondentky napříč divadlem zmiňovali přebujelost repertoáru – některé inscenace se hrály méně či téměř vůbec – a uznávali, že bylo potřeba jej redukovat a že to divadlo ozdravilo. U těchto odpovídajících se objevoval názor, že smutek po zderniérovaných inscenacích je jen sentiment vyvolaný derniérou samotnou a pocitem „co by kdyby“.

Ačkoliv se na adresu intervencí objevila i kritika, že jich bylo moc a že ne všechny byly stejně dobré, odpovídající měli tendenci se soustředit na ty, které se jim líbily nebo na kterých se přímo autorsky podíleli. Oceňovali pak mimo jiné právě to, že se mohli do jejich příprav autorsky zapojit, a to, že některé projekty se přenesly do repertoáru divadla, jako například rozhlasová hra *Nikola 2030, 2045, 2080*. Zároveň se však v rozhovorech opakovalo postesknutí, že se do repertoáru nepřenesly další intervence, jako byla ta k inscenaci '68.

Reorganizace provozu a reorganizace tvorby

Bylo málo času, ale víc času. Nebylo moc volna, ale měli jsme víc času na tu práci samotnou.
Odpovídající 1

Když to porovnáš s touto novou sezonou, tak to byla koncentrace na víc věcí v menším, ale intenzivním měřítku. Prostě se za krátkou dobu musela udělat nějaká věc. Zas ale na ni nebyl kladenej takovej důraz. [...] mohli jsme říct, to už máme za sebou, a mohli jsme se věnovat něčemu jinému.
Odpovídající 5

Bylo zajímavé, že ty tvůrčí intervence byly počinny herců, že to byla víc jako kolektivnější práce, než kdyby šel divadlo nebo režisér hry přišel s nějakým svým režijním počinem, co jak bude.
Odpovídající 9

Od klasického repertoárového provozu, v němž se dopoledne zkouší nová inscenace a večer reprizuje vybrané představení, se v nerůstové části sezony HaDivadlo přesunulo k organizování jednorázových, často však vícedenních akcí. To na jedné straně otevřelo prostor pro uplatnění nových nápadů, na druhé straně to však znamenalo jiné rozložení pracovní zátěže.

Výrazná část odpovídajících zmiňovala psychickou únavu vyplývající z náročného harmonogramu a neustálé nutnosti komunikovat všechno znovu, detailně a nanovo či z toho, že u některých intervencí nebyla do poslední chvíle známa jejich podoba. Některé z nich byly, podle odpovídajících, nejen technicky, ale i materiálově náročné. Odpovídající, především ti pracující v zázemí divadla, se také shodovali, že příprava intervencí pro ně byla spíše koloběhem, v němž neměli moc času na oddych. Hraní večerních repríz pak znamenalo úlevu, protože při nich již všichni věděli, co je potřeba dělat.

Ačkoli odpovídající zmiňovali komunikační neshody a konflikty uvnitř kolektivu vyplývající z časového vypětí, chaosu během příprav či duplikování práce, podotýkali také to, že se díky tomu naučili komunikovat mezi sebou víc asertivně. Vymýšlení intervencí tak mělo podle odpovídajících pozitivní dopad na komunikaci s uměleckým vedením. Někteří, když mohli, pracovali i na těch intervencích, které neměli na starost, a zajímalo je, co se vymýšlí a na čem se pracuje.

Nerůstová sezona tak podle odpovídajících umožnila širší dialog uvnitř kolektivu divadla. Zvýšilo se podle nich množství společných aktivit, tvoření, vymýšlení a zkoušení nových přístupů. Zvlášť oceňovali, že herci a herečky přebírali kreativní zodpovědnost za vznik intervencí. Pro některé pracovníky a pracovníce divadla byla sezona příjemným vystoupením ze stereotypu, pro jiné zase spíše zkouškou nervů. „Instantnost“ připravovaných projektů mohla být i uklidňující – jakmile se jeden projekt ukončil, už na něj nemuseli myslet a šli se věnovat dalšímu. Odpovídající však tuto „instantnost“ nechápali jako naplnění idejí nerůstu, protože na realizaci, vychutnávání či přehodnocování jednotlivých projektů nebylo podle nich dost času.

Paradox nerůstové praxe v růstovém systému

Super, že se o to někdo pokusil, že takhle prakticky na ten nerůst poukázal.
Odpovídající 2

To je ten paradox, právě [...] Byla to sezona právě tak náročná, jako kdyby se „rostlo“...

Odpovídající 3

Asi to nebylo nic, co bych nezažil-a, co se týče nějakých problémů nebo improvizace. Myslím, že tam nebylo nic, co by mě překvapilo.

Odpovídající 1

Rozhovory s pracovníci a pracovníky HaDivadla naplno odhalily paradoxní situaci, v níž se instituce v rámci nerůstové sezony ocitla. Zpovídání na jedné straně oceňovali ideu nerůstu, která celou sezonu inspirovala. Koncept hodnotili jako odvážný a byli rádi, že se do takové sezony divadlo rozhodlo jít. Líbila se jim radikálnost, odvaha k experimentu i vnesení jistého chaosu v rámci organizace tvorby, stejně jako vznik nových, zajímavých projektů a nové typy spolupráce.

Ale víceméně shodně uváděli, že sezona byla velmi vyčerpávající, možná i více, než kdyby se „rostlo“, tj. kdyby se zkoušely normální inscenace. Někteří pracovníci a pracovníci divadla také říkali, že tato sezona pro ně nic nového nepřinesla. Jen spíše zhustila množství jejich práce. Proto se, podobně jako část herců a hereček, kterým chybělo klasické každodenní zkoušení, přikláněli k názoru, že standardní inscenační provoz divadla jim vyhovuje více.

Část pracovníků a pracovníc divadla naopak poukazovala spíše na to, že vše v této sezoně bylo v něčem nové, nečekané a nepředvídatelné. Tito odpovídající uváděli, že k nerůstové praxi má divadlo prostě ještě daleko a že k němu povede ještě dlouhá cesta. Přikláněli se přitom k méně striktnímu pojetí umělecké práce a zdůrazňovali, že ne všechny projekty se musejí na sílu dotáhnout a že je potřeba do příště najít způsob, jak snížit nerovnováhu mezi nezapojenými a zapojenými pracovníky a pracovníci divadla.

Experimentovat dál

Zdá se, že nerůstový experiment představoval pro HaDivadlo důležitou zátěžovou zkoušku. Ta na jedné straně přinesla zajímavé výsledky a podněty pro další fungování divadla. Především se ukázalo jako nosné a všeobecně kladně přijímané větší zapojení kolektivu divadla do tvůrčích aktivit a experimentování s proměnou pozic v divadle (členové a členky hereckého souboru se stávají iniciátory a iniciátorkami vlastních tvůrčích projektů).

Na druhé straně však nerůstový experiment vystavil výraznou část pracovníků a pracovníc divadla velkému tlaku. Ten v nerůstové polovině sezony vznikl kvůli souběhu provozu repertoárového divadla, které téměř každý večer hrálo představení, a projektového provozu, v rámci něž se připravovaly intervence do jednotlivých inscenací, které měly nezřídka podobu menšího festivalu. Kromě toho, že hereckému souboru odpadlo dopolední zkoušení, se tak pro pracovníky a pracovníce divadla z hlediska pracovního vytížení mnoho nezměnilo. Osm jednorázových projektů si totiž vyžadovalo stejné množství administrativní, technické i produkční

práce, jako by se jednalo o připravovanou inscenaci. Příprava jednorázových intervencí se tak paradoxně stala větším koloběhem, protože se muselo stihnout více výstupů za kratší čas.

Částečně lze příčinu tohoto tlaku spatřovat v dobíhající pandemii koronaviru. Během ní totiž vznikly tři inscenace, které bylo třeba v sezoně odpremiérovat a nerůstové fungování se kvůli nim muselo odsunout na druhou polovinu sezony. Systém tlaku na produkování nových děl, vůči kterému se tvůrci chtěli nerůstovým experimentem vymezit, je tak dohnal do paradoxní situace zvýšení produkce a intenzivnější práce.

Zároveň ale došlo k zanedbání pečujícího přístupu a principu pomalosti, které jsou nezbytnými součástmi nerůstového fungování. Neprojevovalo se to jen v intenzivní produkci intervencí, ale také v opomíjení péče o kvalitní vztahy v rámci celého kolektivu, na kterou již nezbyval čas. Prostor a pozornost tak v nerůstové sezoně dostala spíše tvorba než lidé, kteří se na ní podílejí.

Vedení HaDivadla tuto zkušenost z nerůstové sezony v textu *Předtucha radosti* shrnuje v nově nabytém přesvědčení, „že základem dobrého divadla jsou kvalitní vztahy uvnitř, komunikace a spokojenost všech složek týmu ve stávající dramaturgii“. Následující sezonu věnovanou „blízkosti“ tak lze chápat jako pokus rozvinout ty nerůstové principy, které byly během nerůstového experimentu opomíjeny. ☺

